

Dokumenti i projekti

ISTRAŽIVAČKO DOKUMENTACIONI CENTAR SARAJEVO

Baza žrtava

Naša arhiva do danas posjeduje milione stranica, audio i video zapisa i dokumenata. Podaci kojima raspolažemo vrijedni su za istraživače, naučnike, ali i za tužilaštva, kako domaća tako i međunarodna, pre svega Tribunala u Hagu i Odjela za ratne zločine pri Sudu BiH.

Od aprila 2004. godine, u Sarajevu djeluje Istraživačko dokumentacioni centar (IDC). Ova nevladina, neprofitna i iznad svega nepristrasna institucija, prikuplja činjenice, dokumente i podatke o genocidu, ratnim zločinima, kršenjima međunarodnog humanitarnog prava i ljudskih prava, koja su za vrijeme rata počinjena na teritoriji Bosne i Hercegovine. Važno je naglasiti da u radu ne pravimo razliku po nacionalnoj osnovi žrtava, nego bilježimo sve priče i podatke o ljudima i događajima stavljajući istinu kao naš jedini kriterij.

Iako Centar postoji tek nešto manje od dvije godine, predanim radom, uspjeli smo razviti naše kapacitete, povećati broj uposlenih i kreirati nove planove koje ćemo, nadamo se, u bliskoj budućnosti realizovati. Ono čime se posebno ponosimo je da smo okupili ekipu mladih ljudi, koji za svoje dobro ali i generacija koje dolaze, žele izgraditi odnos prema prošlosti koji će im omogućiti da nastave normalan život. Saznati istinu, svakako je dio tog procesa. Drugo važno dostiguće je naša suradnja sa organizacijama sličnog karaktera u regionu. Tako smo kroz nekoliko projekata povezani sa Centrom za humanitarno pravo iz Beograda i Dokumenta centrom iz Zagreba. Kroz ovu suradnju već uspijevamo uraditi značajne stvari u polju u kojem djelujemo, ali se nadamo da će u budućnosti naši zajednički projekti biti još uspješniji.

Činjenice

Izuzetan napor uložili smo na formiranje jedinstvene baze podataka. Naša arhiva do danas posjeduje milione stranica, audio i video zapisa i dokumenata različitog tipa. Među tim dokumentima su svjedočanstva preživjelih, podaci o žrtvama, poginulim, nestalim, silovanim... Kroz kontakte sa građanima uspjeli smo registrovati 440 zatvora i koncentracionih logora, 320 masovnih grobnica i 900 slučajeva masovnih ubistava u kojima su mahom žrtve bili civili. Sva ova dokumentacija predstavlja vrijedne zapise o našoj nedavnoj prošlosti.

Podaci kojima raspolažemo vrijedni su za istraživače, naučnike, ali i za tužilaštva kako domaća tako i međunarodna, prije svega Tribunal u Hagu i Odjel za ratne zločine pri Sudu BiH.

Možda najveći projekat na kojem radimo nazvali smo "Gubici stanovništva 1992. – 1995." Ovaj projekat je u cjelosti posvećen prikupljanju podataka o žrtvama proteklog rata. Već godinama živimo u svijetu gdje nam se diktiraju informacije i time postajemo žrtve manipulacija. Tako je i sa brojem žrtava rata koji se mijenja u zavisnosti od "strane" koja pominje brojeve i eventualne koristi koje od toga može neko imati. Tako je, kao i ko zna koliko puta kroz povijest Balkana, historija ponovo postala predmet mitologizacije iz koje se rađaju predrasude, stereotipi, ili pak, neistine koje dovedu do novih sukoba i nesporazuma. Zato je bitno suočiti se sa prošlošću, ali na način da se sagledaju činjenice i izgradi slika koja će biti bazirana samo na isitni.

Potruga za tom jedinstvenom istinom jeste naš strateški plan. Za nas to znači sprječavanje revizije historije, falsificiranja i manipulacija, te stvaranje okruženja u kojem će postojati jači osjećaj društvene odgovornosti spram patnji žrtava, kao i mogućnost konačnog smiraja za porodice i prijatelje žrtava. Proces također otvara mogućnosti da objasnimo i riješimo društvene i ekonomske posljedice nasilja. Konačno, suočavanje sa prošlošću znači identifikiranje najpodesnijih modela u potrazi za pravdom, istinom i vladavinom prava kao garantom za sprječavanje sukoba i dugotrajni mir.

Usmena istorija

Projekat Gubici stanovništva čini upravo to, otkriva činjenice na kojima se bazira istina. Već godinama radimo na formiranju baze podataka sa imenima svih žrtava kako bi što je moguće preciznije utvrdili njihov tačan broj. Prema našim predviđanjima, u toj bazi podataka naći će se oko 100.000 imena. Naravno da će baza ostati otvorena i da ćemo se truditi da dalje u našem radu ostavimo otvorenu mogućnost za svakoga ko želi dodati neko novo ime i time pomoći kompletiranje ovog teškog zadatka. Još uvijek svakodnevno, osam sati na dan, uposlenici Centra upisuju podatke o stradalnicima. Kako bi ta baza bila zaista vjerodostojna i relevantna, trudimo se da svako ime i podatak koji dobijemo o svakom pojedincu provjerimo iz više od jednog izvora. Baza će zainteresovanima pružiti uvid u popis žrtava razvrstan prema općinama u kojima su živjeli/stradali, etničkoj pripadnosti žrtava, njihovom statusu (vojnici, civili, djeca...), polnoj strukturi žrtava, obrazovnoj strukturi žrtava...

U narednoj godini planiramo niz zadataka kojima će naša misija biti nastavljena. Jedan od prioriteta projekata nazvali smo „Usmena historija“. Cilj nam je da identifikujemo što veći broj građana BiH koji žele svjedočiti, svojim riječima, o događajima iz bliske prošlosti. Dati priliku vinovnicima događaja u ratu da prepričaju ono što su vidjeli, osjetili, čega su se plašili, čemu se nadali, što će nam pružiti jednu specifičnu sliku rata. Kao i ostale metode koje koristimo u našem radu, i ova će biti vrijedan izvor informacija za sve one koje interesuje šta se desilo na Balkanu s početka devedesetih godina prošlog vijeka.

Što je za nas veoma bitno, jer naš rad je okrenut prema žrtvama na prvom mjestu, jer će dati svima onima koju su preživjeli te teške godine priliku da pričaju i na taj način možda dosegnu način da se nose sa svojom prošlošću, što je također veoma važan proces u konačnom izliječenju rana koje je rat ostavio na svima nama.

Realizacija projekta „Usmena historija“ početak naredne godine, ali će trajati duži vremenski period kako bi pružili što većem broju ljudi priliku da pričaju. Svaka priča, svaka riječ, za nas su dragocjeni. Kako bi ovaj projekat zaista bio urađen na način od kojeg će imati koristi šira zajednica, primjenit ćemo posebne metode koje ćemo razviti zajedno sa našim suradnicima, kako iz samog Centra, tako i sa prijateljima Centra iz zemlje i inostranstva.

Pozitivne priče

Teme koje smo odredili kao prioritet su pozitivne priče, ili priče o onima koji su prevladali sve nedaće rata i našli u sebi dovoljno snage da ostanu ljudi i pomognu drugome bez obzira na sve razlike. Druga tema kojom ćemo se baviti od početka su priče ratnih zatočenika. Preživjeli Srebreničani također će imati priliku pričati o danima u ovoj UN zaštićenoj zoni, sukobima, genocidu. Ovaj dio projekta realizovat ćemo na regionalnom nivou kako bi priliku da pričaju o ovom jedinstvenom događaju u modernoj historiji Evrope imali priliku reći svi, i žrtve i počinioци. Usmena historija doticat će se i sudbina žena žrtava silovanja u ratu, djece, bilježiti ćemo priče svjedoka masovnih ubojstava, uništavanja spomenika kulture, života u gradovima pod opsadom, pričat ćemo i sa medicinskim osobljem, novinarima, vojnicima, ratnim zločincima... Da se ne zaboravi.

Još jedan za nas bitan projekat tiče se rada medija u ratu i političke propagande diktirane iz kabineta. Svi koji su početkom devedesetih živjeli na prostorima bivše Jugoslavije bili su svjedoci kako rat preko malih ekrana i sa naslovnih stranica novina ulazi u njihove kuće. Kroz medije, političari su propagirali mržnju, ksenofobiju, strah.... Ljudi su zamijenjeni nacijama, istina lažima. Naš svakodnevni jezik dobio je boju mržnje. Na žalost, oni koji su bili poslušnici režima i širili tu mržnju, i danas rade u medijima, ili, još gore, u obrazovnim institucijama širom bivše Jugoslavije školujući novu generaciju neprofesionalaca koji jednom mogu pero ili mikrofonski zamijeniti oružjem.

Istražiti rad medija u ratu, te posljedice političke propagande, cilj je ovog projekta koji će također, djelom, biti realizovan na području cijelog regiona. Analizirajući rad medija neposredno prije i za vrijeme rata, vjerujemo da ćemo uspjeti dati još jednu dimenziju koja će svjedočiti o prošlosti. Ratni zločini jesu počinjeni i u medijima i vrijeme je da se o tome počne govoriti i pisati.

Informacije o našem radu dostupne su na našoj internet stranici, ali se i kroz niz drugih aktivnosti nastojimo predstaviti javnosti. Tako smo do sada objavili nekoliko knjiga, radili na realizaciji nekoliko dokumentarnih filmova, što ćemo nastaviti i u budućnosti.

Nadzor suđenja

Mediji su bili na prvim linijama, u kabinetima političara, na mjestima gdje su činjeni ratni zločini, ispred žrtava koje su pričale svoje priče neposredno nakon stradanja... Novi termin je uspostavljen za vrijeme ratova – patriotsko novinarstvo – za novinare koji su pratili vojnike na linijama bojišnice i čiji posao je često isključivao profesionalna pravila. Uvidom u izvještaje medija za vrijeme ratova, može se uspostaviti hronologija ratnih dešavanja i ukazati na ključne uloge i događaje i aktere. Ujedno, ovaj projekat će predstavljati prvu sveobuhvatnu analizu rada medija u ratu. Nadamo se da će jedan od rezultata ovog projekta biti da ćemo uspjeti vratiti poljuljano povjerenje u medije u sve tri zemlje koje su bile uključene u rat.

Jedan od projekata čija realizacija je već u toku je nadzor suđenja za ratne zločine. I ovaj projekat realizuje se na regionalnom nivou. Međunarodna zajednica smatra da je rad domaćeg pravosudnog sistema politički prioritet neophodan za tako željeni proces stabilizacije i demokratizacije u zemlji. Još uvijek postoji visok rizik da suđenja ratnim zločincima pred domaćim sudovima mogu biti uvjetovana političkom voljom postojećih vlasti ili političkim ubjeđenjima sudija.

Povjerenje u domaće sudove na svim nivoima je neophodno, prije svega za žrtve i oštećene, ali također i za osumnjičene i počinioce, te za javno mišljenje, posebno, kada se suđenje odvija u regionu gdje je snaga nekih političkih partija predominantna, ili pred sudovima u susjednim zemljama.

Uzimajući sve gore navedeno u obzir, veoma je važno provoditi sistematsko praćenje suđenja za ratne zločine na nacionalnom i regionalnom nivou. Dehumanizacija žrtava se nastavlja kroz negiranje i oprost zločina, i samo izgradnja povjerenja u pravosudnu administraciju može doprinijeti obnovi pravde. Monitoring suđenja i objektivno izvještavanje predstavlja intervenciju čija je svrha jačanje budnosti pravosudne administracije koja mora stalno da primjenjuje nepristrasne, legalne i pravedne međunarodne standarde u suđenjima. Prisustvo promatrača na suđenjima predstavlja ispunjenje principa otvorenosti za javnost (jedan od glavnih elemenata pravednog suđenja) na što žrtve, počinioци i javnost imaju puno pravo.

Imajući u vidu ljudska prava i civilno društvo, svi (porodice i prijatelji žrtava) žele sačuvati uspomenu na njihova imena i djela. Prikupljanje i čuvanje uspomena nije samo u ljudskoj prirodi nego pravo svih koji su patili i nestali za vrijeme bosanskohercegovačkog rata u periodu od 1992. do 1995. godine. Zato moramo nastaviti kompletiranje IDC baze podataka, ali i ulagati dalje napore da ostvarimo našu konačnu misiju suočavanja sa prošlošću i gašenje svake mogućnosti manipulacije istinom.

Na kraju, da ne zaboravimo pomenuti naše redovne aktivnosti koje su također veoma značajne. Počevši od jačanja suradnje sa drugim nevladinim organizacijama, u zemlji i izvan nje, suradnje sa pravosudnim institucijama, univerzitetima, do nama najvažnije suradnje i pomoći žrtvama i svjedocima. Ova posebna kategorija ljudi postaje gotovo zanemarena u našem društvu. Mi im pomažemo da se pripreme za suđenja i pokušavamo naći načina da se u tom procesu osjete što sigurnijima.